

‘65 jaar na dato’ (of 10 mei 2005)

Persoonlijke herinneringen van mevrouw Hennie van Wijk-Verwoert zoals verteld aan boord van de radersalonboot Kapitein Kok op dinsdag 10 mei 2005 tussen Nederlek en Rhenen.

Het begon in Rhenen eigenlijk al in begin september 1939. Toen Engeland en Duitsland in oorlog kwamen werd het Nederlandse leger gemobiliseerd. Rhenen werd toen van de ene op de andere dag overspoeld met militairen. En die moesten onderdak hebben. Iedereen die maar iets ruimte over had kreeg inkwartiering. Soms een paar officieren, soms een heel stel soldaten. Bij mij thuis werden 10 soldaten en 1 korporaal ingekwartierd, in het achterhuis, beneden moesten ze wonen en boven op de zolder slapen. Wij, mijn zusters en ik, vonden het nogal spannend, zoveel jongelui. Maar pas veel later heb ik bedacht dat mijn ouders er wel niet zo erg mee ingenomen zijn

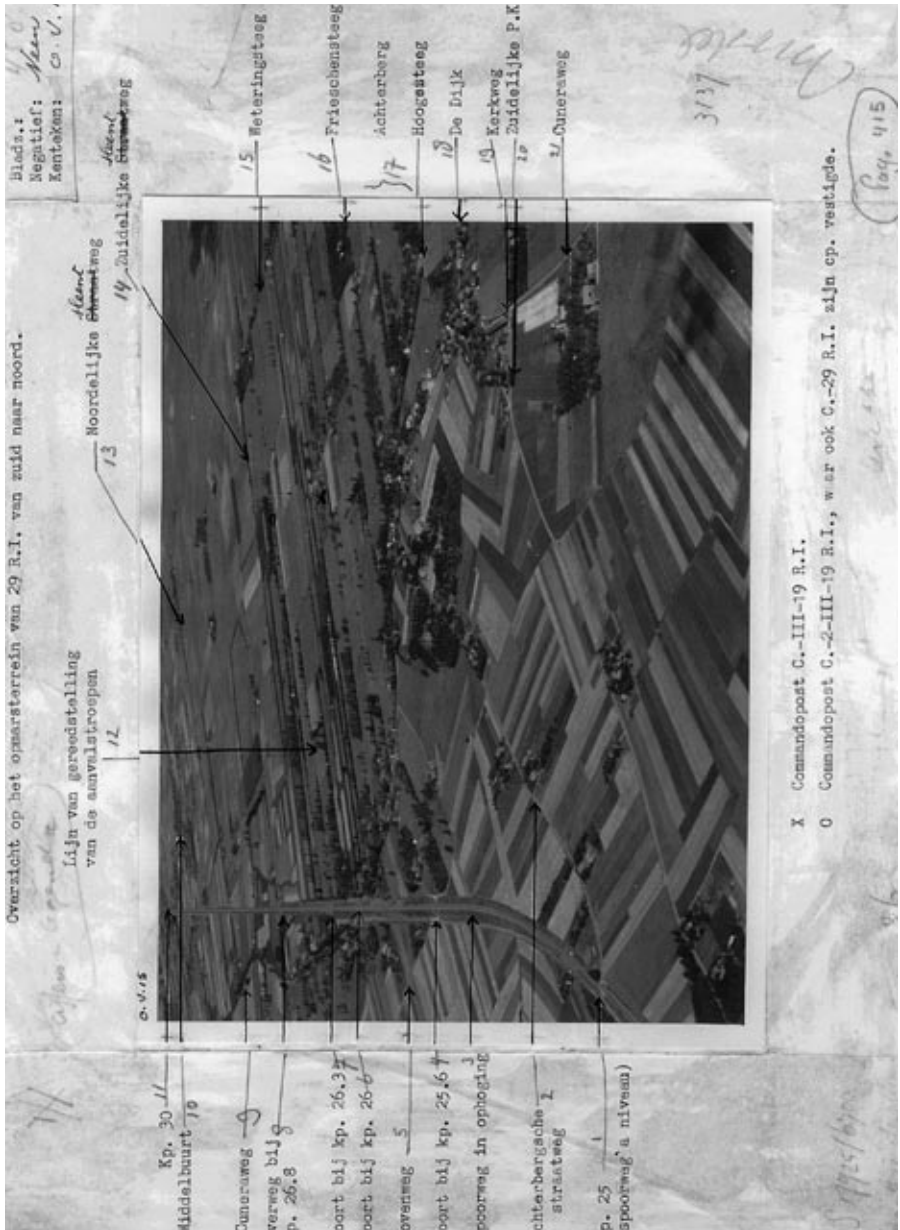
geweest. Je zult maar 4 dochters tussen de 13 en 17 jaar hebben en dan 11 jongens van rond de 20 over de vloer krijgen.

Maar het was, hoe raar het misschien ook klinkt, helemaal geen onplezierige tijd. Dat de reden waarom ze bij ons waren, toch wel zorgelijk was, daar dachten we niet zo bij na. Overdag waren ze druk met stellingen en loopgraven, maar 's avonds en in de weekeinden waren ze thuis of met verlof.

En zo werd het 10 mei 1940. De jongens moesten gepakt en gezakt naar hun stellingen en loopgraven en velen hebben met tranen in de ogen afscheid genomen. De bevolking moest diezelfde dag evacueren; meenemen wat je kon dragen en voor twee dagen eten en drinken. De rijnkaken waarmee we weg moesten, lagen tijdens de mobilisatie al klaar bij de Loswal in Rhenen.

Ik was in die tijd in Veenendaal, dus moest ik met Veenendaal mee evacueren. De omstandigheden waren precies gelijk, ook kolenschuiten, maar het vertrek was aan de Veerweg in Elst. Dus moest iedereen lopen naar Elst. De fiets werd volgeladen met twee koffers en nog een paar tassen aan het stuur. Lopend via de Veenendaalse-straatweg naar de Veerweg. Een hele lange rij mensen. Vooral voor de ouderen moet dat een hele tocht zijn geweest. De mevrouw voor wie ik moest zorgen was toen 74 jaar. Ik weet nog wel dat het prachtig weer was die dag; mooi in bloei alles.

't Was zo'n groot contrast met de toestand waarin wij verkeerden. Hoe we op de boot gekomen zijn weet ik niet meer zo. Er lag wat stro op de grond en er stonden rijen banken in de lengte van de boot. Maar verder was alles nog zwart van het kolenstof.

Overzicht van Achterberg in de mobilisatietijd 1939-1940 (foto Nederlands Instituut voor Militaire Historie Den Haag)

Wij zaten aan de kant. We hadden zodoende nog een steuntje in de rug, zij het dan ook een zwart steuntje. 't Was een schemerige toestand voorzover ik me kan herinneren. Er hingen een paar stormlantaarns. De drankvoorziening was geregeld: er stonden een paar melkbussen met water en een soepschep hing aan de rand. De sanitaire voorziening was ook geregeld: onder de loopbrug was een grote wasketel gezet met een plankje er over heen en dat was het. Voor de privacy was er een zeiltje voor gespannen. Ik heb uitgerekend hoeveel boten er waren en hoeveel mensen, en ik kwam uit op ongeveer 400 personen per boot. Met zoveel mensen was die ton natuurlijk heel snel vol en dan moesten een paar vrijwilligers dat ding omhoog sjouwen en de inhoud over boord kieperen. Soms was 't wel eens te vol met alle gevolgen vandien voor de mensen die in de buurt zaten!

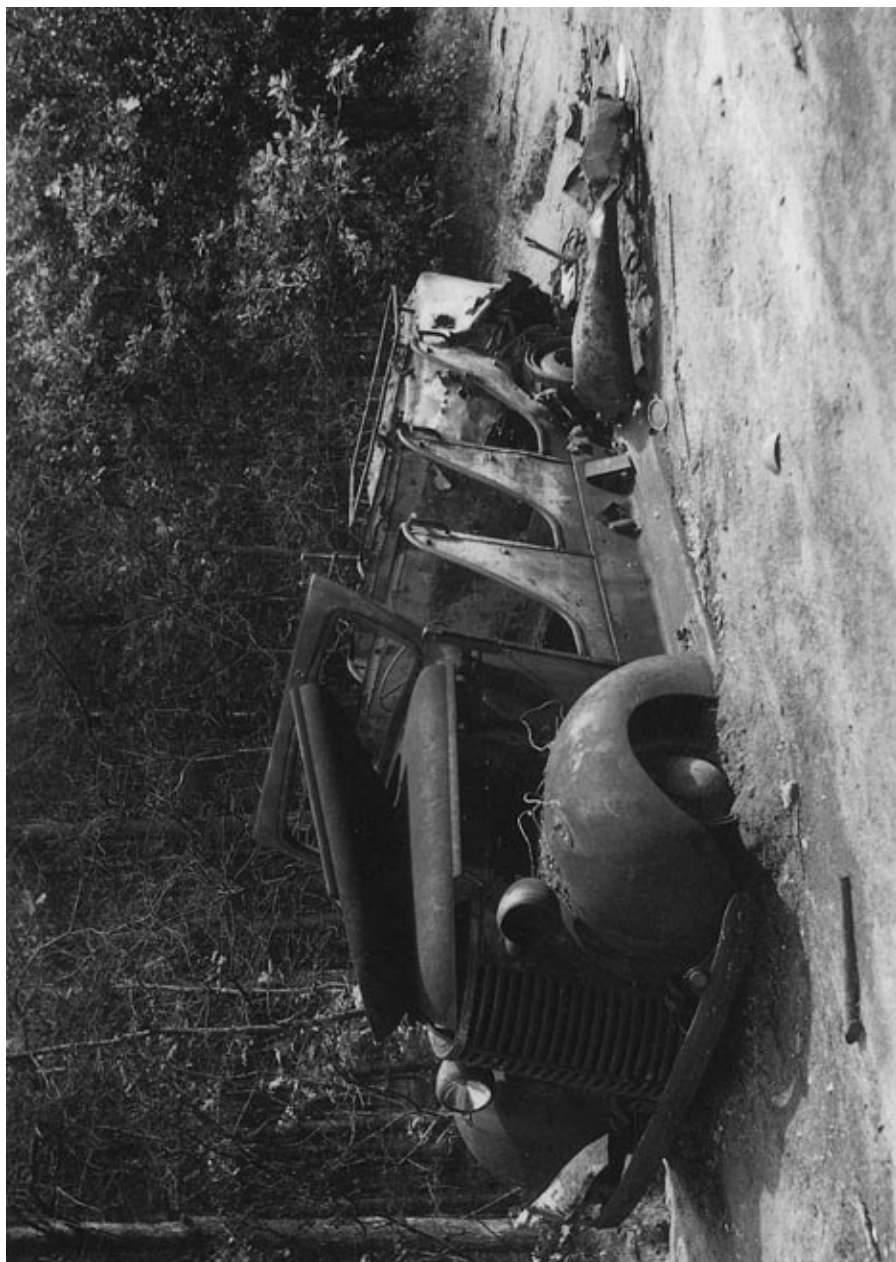
Je kunt je zoiets in deze tijd niet meer voorstellen, maar wij hebben het echt meegemaakt. 't Was vreselijk en bepaald fris rook het ook niet. Als het mocht ging ik met enkele andere jongelui naar boven, op het dek zitten in de frisse lucht. Maar als je dan weer naar beneden moest was het bijna niet te harden. Ik weet nu nog hoe benauwd het was. Ik begrijp nu pas wat het voor oudere mensen geweest moet zijn op die boot, uren en uren opeen gepakt op een bank zonder leuning, met zoveel mensen waaronder een heleboel kinderen die ook wel eens gejangeld zullen hebben. Maar toen was ik jong en dan heb je daar nog geen erg in.

Van wat we gegeten en gedronken hebben kan ik me niks meer herinneren.

De Rhenense mensen zijn allemaal op zaterdag van de boot afgegaan. Voor een deel van de Veense boten kon geen onderdak gevonden worden op zaterdag, maar er werd beloofd dat we echt de volgende morgen eraf konden. Dus moesten we ook de tweede nacht nog blijven zitten. Sommigen gingen op de bodem liggen maar er was te weinig ruimte. Heel vroeg al zondagmorgen ging ik maar weer naar boven. Je raakt in die omstandigheden alle begrip van tijd kwijt; je weet niet meer welke dag het is. Met nog enkele jongeren zaten we toch wel wat aangeslagen te kijken op dat dek. We lagen in de Vaartse Rijn in Jutphaas, nu Nieuwegein, tegenover een katholieke kerk. Ineens begonnen de klokken te luiden en er kwamen van alle kanten mensen in hun zondagse kleren naar de kerk.

We keken elkaar totaal verbijsterd aan. Hoe kon het bestaan, deze mensen kwamen gewoon van huis en gingen gewoon naar de kerk of er niks aan de hand was, terwijl wij in zo'n vreselijke toestand verkeerden! Toen realiseerden we ons dat het zondag was én Pinksteren!

Maar toen gingen we van de boot af. Met vrachtauto's werden we naar de Persilfabriek gebracht. In de wasruimte van het personeel waren veel kranen en daar konden we ons wassen en een hele rij toiletten waar we ook heel blij mee waren. Op een groot grasveld waren lange dissen neergezet en banken en we kregen koffie en witte boterhammen met kaas. En nooit heeft een snee brood met kaas lekkerder gesmaakt dan toen daar buiten.

Na de gevechten van mei 1940. (foto Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag)

Na nog enkele omzwervingen in de vrachtauto kwamen we eindelijk terecht in Woerden bij een jong gezinnetje. Woensdag was de capitulatie en onmiddellijk zagen we al grote troepen Duitse soldaten marcheren. 'k Vond het toch wel beangstigend toen.

Donderdag kregen we orders om weer naar Veenendaal terug te keren. Met vrachtauto's werden we tot het station in Veenendaal gebracht. Verder moesten we lopen. In 't Veen was niks gebeurd maar wel waren van een gedeelte van de Kerkewijk en de Kanaalweg de huizen opgeblazen. Ze stonden in het schootsveld. Dat dat zou gebeuren was wel bekend maar, heel naief, we dachten dat het in werkelijkheid wel mee zou vallen. We konden het ons eenvoudig niet voorstellen. En daar stonden we dan, elk met een koffer en een tas voor een grote puinhoop. Dat was vreselijk. Waar moesten we heen? Er was nog bijna niemand terug. We gingen op weg, kijken of er al familie was thuis gekomen. Ze woonden in de Hoofdstraat en in de Zandstraat. We kwamen langs de Markt en daar werd op de ramen getikt. Een mevrouw kwam naar de deur en vroeg waar we heengingen. Ze wist dat we geen huis meer hadden.

We mochten toen onze bagage daar laten staan en als er nog niemand thuis was mochten we daar logeren. Dat was een geweldig aanbod. Er was inderdaad nog niemand thuis. De volgende dag mocht ik de fiets van de gastvrouw gebruiken want ik wou naar Rhenen om te zien hoe het met mijn familie was. Men zei wel: 'Er schijnt gevochten te zijn in Rhenen', maar wat we ons daarbij moesten voorstellen wisten we totaal niet. Dus ik ging op weg. In mijn eentje. Bij La Montagne de Cuneraweg op. Dat was toen nog een smalle kronkelige weg. En al gauw zag ik de narigheid. Een nog rokende ruïne van een boerderij, dood vee in de wei, een paard met opgezwollen lijf en stijve benen, een dood kalf midden op de weg waar ik met afgewend hoofd langs fietste. Ik snap nog steeds niet dat ik niet terug ben gegaan.

De gevolgen van de oorlog werden steeds duidelijker. Kapotte huizen en schuren. Bomen die half ondersteboven lagen en gaten in de weg. Hoe die daar kwamen wist ik toen nog niet. Wat me wel opviel was dat het zo doodstil was. Ik hoorde helemaal niets. Onder de poort door, de Lijnweg was er toen natuurlijk nog niet. Toen lag de oorlog in al zijn verschrikkingen voor me. Langs de kerk en de school ging ik en toen, daar waar nu Wiesenekker en Hijnekamp wonen, stond een kruiwagen midden op de weg. Er lagen twee dode militairen op en twee mannen kwamen met een derde aandragen uit een huis daar tegenover. Ze keken me wel vreemd aan alsof ze dachten: 'Wat moet dat kind hier nou?'. Ik reed verder de hoek om naar de Boslandweg en tegen een telefoonpaal zat nog een soldaat. Het geweer had hij nog in zijn armen. Vreselijk.

In de weg daar waren allemaal gaten, er lagen plankjes overheen. Ik fietste er zigzaggend tussendoor naar de Boslandweg. Later werd bekend dat er onder die plankjes landmijnen lagen. Er zijn daardoor nog drie spoorwegmensen omgekomen.

Thuis aan de Boslandweg was natuurlijk niemand. Alle ruiten waren eruit en de dakpannen waren kapot en het was een onbeschrijflijke troep. Toen voelde ik me ineens zo erg verlaten en kreeg ik het zo benauwd dat ik heel hard terug ben gefietst, weer langs alle ellende en weer langs de plankjes. In Veenendaal was het net of ik in een andere wereld terecht kwam.

Na een week ben ik nog eens gegaan. 't Was al heel anders. Het dode vee was weg en bij de huizen lag beddengoed buiten en de was hing aan de lijnen. Mannen werkten op het land. Thuis aan de Boslandweg zat mijn vader op het dak om dakpannen te vervangen. Voor mij was toen het leed geleden.

Al gauw begon het leven weer zijn gang te hernemen maar weinig konden we vermoeden dat we toen pas aan het begin waren, dat we als het ware de duisternis pas ingingen. Dat we nog eens zouden moeten vluchten voor het oorlogsgeweld. Weer alles moesten achterlaten, en negen maanden weg zijn. Soms bij familie verblijven en soms bij vreemde mensen onderdak krijgen. Dat is op zichzelf al moeilijk. Maar als er dan ook nog niet genoeg te eten is en weinig te stoken, dan is het dubbel erg.

Maar nooit zal iemand van ons vergeten hoe groot het gevoel van bevrijding was op die vijfde mei. Zo geweldig na al die jaren. Eerst nog wat voorzichtig, was het wel echt waar? Later heel uitbundig. En nooit vergeet ik hoe we in een dankdienst in een kerk in Driebergen het Wilhelmus zongen. Van de dienst zelf weet ik niks meer behalve dat het stampvol was en we ons volkslied zongen. De dominee was een oudere man met grijs haar. Hij had een grote oranje strik op zijn toga en de tranen liepen hem over de wangen. Als we bij de dodenherdenking op de Grebbeberg het Wilhelmus zingen moet ik er nog dikwijls aan denken.

Nog even terug naar het begin, Op 10 mei 1940 vandaag 65 jaar geleden, hebben we, velen van ons tenminste, afscheid genomen van de jongens die naar hun stellingen moesten. Acht maanden hadden ze bij ons doorgebracht. Van hen zijn er 382 niet teruggekeerd. Hun kameraden komen nog elk jaar op Tweede Pinksterdag naar de Grebbeberg om ze te herdenken. De groep wordt elk jaar kleiner. Jammer genoeg wordt ook de belangstelling van ons steeds minder. De jongeren komen al helemaal niet meer.

Maandag a.s. is het weer Tweede Pinksterdag en zullen de nabestaanden komen. De burgemeester zal er zijn en ook de Commissaris van de Koningin. Eben Haëzer en Ons Genoegen zijn er ook ieder jaar. 't Zou heel fijn zijn als degenen onder ons die dat kunnen óók zouden komen om nog eens aan de jongens te denken. Ik weet wel dat Pinksteren voor velen van ons een speciale dag is. De kinderen komen of wij moeten naar hen toe of we gaan gewoon uit.

Laten we deze keer nog eens naar de Grebbeberg gaan!